

Sygn. akt IV Ca 359/13,

Sygn. akt IV Cz 395/13

POSTANOWIENIE

Dnia 9 sierpnia 2013r.

Sąd Okręgowy w Słupsku IV Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym :

Przewodniczący SSO Andrzej Jastrzębski (spr.)

Sędziowie SO: Jolanta Deniziuk, Elżbieta Jaroszewicz

Protokolant: sekr. sądowy Agnieszka Urbanowicz

po rozpoznaniu w dniu 9 sierpnia 2013 r., w Słupsku

na rozprawie

sprawy z wniosku T. M.

z udziałem S.(1).S.w G.

o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych nie złożenia oświadczenia spadkowego

na skutek apelacji wnioskodawczynie od postanowienia Sądu Rejonowego
w Słupsku z dnia 31 stycznia 2013 r. sygn. akt I Ns 489/12

i na skutek zażalenia wnioskodawczynie od postanowienia Sądu Rejonowego
w Słupsku z dnia 4 kwietnia 2013 r. w przedmiocie kosztów postępowania, sygn. akt I Ns 489/12

postanawia:

1. oddalić apelację,
2. zmienić postanowienie z dnia 4 kwietnia 2013 r. i nie obciążać wnioskodawczynie kosztami zastępstwa procesowego uczestnika postępowania,
3. nie obciążać wnioskodawczynie kosztami zastępstwa procesowego uczestnika postępowania w postępowaniu apelacyjnym i zażaleniowym.

Sygn. akt IV Ca 359/13

Sygn. akt IV Cz 395/13

UZASADNIENIE

Wnioskodawczynie T. M. wystąpiła z wnioskiem do Sądu Rejonowego w Słupsku o zatwierdzenie oświadczenia woli o uchyleniu się od skutków prawnych nie złożenia oświadczenia spadkowego o odrzuceniu spadku po mężu L. M., zmarłym w dniu 21.I.2007r. w (...). Powołała się na błąd co do upływu terminu na złożenie takiego oświadczenia i brak wiedzy o długach męża.

Uczestniczka postępowania S.(1). S.w G.wniosła o oddalenie wniosku , podnosząc iż minął termin do złożenia oświadczenia spadkowego o odrzuceniu spadku przez wnioskodawczynię , a ponadto wobec stwierdzenia przez wnioskodawczyni, iż zmarły mąż wyprowadził się i prowadził osobne gospodarstwo, to tym bardziej winna ona dbając o własne interesy wykazać zainteresowanie sprawą spadkową i uregulować swoją sytuację jako spadkobierczyni.

Rozpoznający sprawę Sąd Rejonowy w Słupsku ustalił, że spadkodawca L. M.zmarł w dniu 21.I.2007r. w (...)Spadkodawca oraz wnioskodawczyni zawarli związek małżeński w dniu 29.VIII.1986r. Spadkodawca występował do sądu z pozwem o rozwód, powództwo zostało oddalone. Do chwili śmierci spadkodawca mieszkał wspólnie z wnioskodawczynią, przy czym prowadzili odrębne gospodarstwo domowe i każde z nich zajmowało oddzielny pokój. Nie łożył na utrzymanie mieszkania , wnioskodawczyni sama opłacała należności za korzystanie z mieszkania, z tym że płaciła tyle ile mogła, stąd powstały zaległości. Dwa lata przed śmiercią spadkodawca zachorował na chorobę Alzheimera i dostał udaru, przebywał wówczas w szpitalu, po powrocie z którego był w stanie poruszać się o własnych nogach. Wnioskodawczyni prała jego odzież ale nie gotowała posiłków. Stan zdrowia pogorszył się parę miesięcy przed jego śmiercią i wówczas leżał w łóżku a wnioskodawczyni sprawowała nad nim całkowitą opiekę, pomagała jej przy tym znajoma, był też poddany rehabilitacji. Jak dalej ustalił sąd I instancji w trakcie trwania małżeństwa spadkodawca przeprowadzał się do swojej siostry, potem wracał do żony, przez okres jego pobytu u siostry , jego emerytura była przekazywana na adres zamieszkania siostry. W sierpniu 2010r. wnioskodawczyni otrzymała wezwanie do zapłaty jako spadkobierczyni męża kwoty 2075,82 zł z tytułu pożyczki udzielonej w 2005r.

W związku z wezwaniem do zapłaty wnioskodawczyni nie występowała z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po mężu, zasięgała jedynie porady prawnej u radcy prawnego, który stwierdził że jest za późno na odrzucenie spadku, bo powinno była odrzucić spadek w terminie 3 miesięcy od daty zgonu męża.

Przed Sądem toczy się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym L. M. , postępowanie zostało zawieszono do czasu rozpoznania niniejszej

Mając na uwadze powyższe ustalenia sąd I instancji uznał, że stosownie do treści art. 1015§1 kc oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Brak oświadczenia spadkobiercy w powyższym terminie jest jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku. Natomiast zgodnie z art.1019 kc jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby stosuje się przepisy o wadach oświadczenia woli. Przepis ten przewiduje możliwość uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku, a także, mimo braku precyzji w przepisie - niezłożenie w terminie odpowiedniego oświadczenia, czyli biernego zachowania się, jeżeli było ono dotknięte takimi wadami oświadczenia woli jak błąd czy groźba.

Jak dalej wskazuje sąd I instancji, we wniosku jak też z wyjaśnień wnioskodawczyni składanych na rozprawach wynika, że nie wiedziała ona o możliwości złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, jak też o terminie takiego oświadczenia, poza tym nie wiedziała że mąż miał długi. Zatem należy ocenić że w przypadku wnioskodawczyni można mówić o błędzie co do treści czynności prawnej, który może dotyczyć : osoby spadkodawcy, tytułu powołania do dziedziczenia czy przedmiotu spadku, w tym wypadku dotyczy przedmiotu spadku i musi być istotny. Brak możliwości uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku pod wpływem takiego błędu, występuje wówczas gdy działanie pod wpływem takiego błędu było wynikiem braku staranności po stronie wnioskodawczyni, jako spadkobierczyni po mężu. Brak taki występuje po stronie wnioskodawczyni. Oceniając brak staranności w przypadku wnioskodawczyni sąd I instancji podniósł, że powinna była podjąć konkretne działania zmierzające do uzyskania wiedzy na temat majątku spadkowego męża. Tym bardziej w sytuacji kiedy wnioskodawczyni mimo iż mieszkała razem z mężem nie mogła porozumieć się z nim choćby w sprawie opłat za korzystanie z mieszkania i z tego tytułu występowała zaległość, bo również i ona nie opłacała w wysokości należnej, tylko tyle ile mogła, to powinna podjąć czynności mające na celu uporządkowanie spraw po zmarłym celem ustalenia nie tylko majątku spadkowego ale też ewentualnych długów po śmierci męża. Ponadto, jak wyjaśniała, mąż wiele lat temu wystąpił z pozwem o rozwód, przeprowadzał się do siostry i sprowadzał ponownie do niej, na adres siostry otrzymywał emeryturę, prowadzili osobne gospodarstwa domowe, już choćby te fakty powinny wzbudzać nieufność i uaktywnić do działania. Ponadto

wnioskodawczyni co najmniej w sierpniu 2010r. uzyskała wiedzę o zadłużeniu męża, kiedy otrzymała wezwanie do zapłaty i choć podjęła działania w postaci uzyskania porady prawnej, to w dalszym ciągu nie podejmowała żadnych działań. W ocenie sądu wydaje się być nieprawdopodobne pouczenie dokonane przez prawnika odnośnie terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku. Wówczas jednak posiadała już wiedzę o stanie spadku po mężu , przynajmniej o stanie biernym spadku, wiedziała też że powinna wystąpić z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku. Nie wystąpiła, bo „nie była pewna że coś takiego wyniknie” oraz „uważała że po śmierci męża nie ma żadnych długów „.

Mając na uwadze powyższe, należało, w ocenie sądu I instancji, uznać, iż wnioskodawczyni nie składając oświadczenia o odrzuceniu spadku, nie dochowała należytej staranności , bowiem jak wyżej wskazano nie podjęła w zasadzie żadnych działań, a wręcz pozostała bierna korespondując jedynie z pełnomocnikiem uczestnika, które w tej konkretnej sytuacji pozwoliły sądowi ocenić iż nie dochowanie należytej staranności wyłącza skuteczne powołanie się na błąd co do przedmiotu spadku, co legło u podstaw oddalenia wniosku na mocy art.1019 kpc w zw. z art.84 kc postanowieniem z dnia 31 stycznia 2013 r.

Postanowieniem z dnia 4 kwietnia 2013 r. Sąd Rejonowy uzupełnił swoje postanowienie z dnia 31.01.2013 r. w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania i zasądził od wnioskodawczynią na rzecz uczestniczki postępowania kwotę 137 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania, opierając swoje rozstrzygnięcie na treści art. 520 § 2 kpc w związku z art. 108¹ kpc i art. 13 § 2 kpc.

Apelację od rozstrzygnięcia zawartego w treści postanowienia z dnia 31 stycznia 2013 r. złożyła wnioskodawczyni, domagając się w niej zmiany zaskarżonego postanowienia i uwzględnienia wniosku. W treści apelacji podniosła, że nie miała żadnej wiedzy o zadłużeniu małżonka i dopiero po jego śmierci dowiedziała się o zaciągniętym i niespłaconym kredycie. Przywołała również okoliczności związane z nieudanym pożyciem małżeńskim oraz nieświadomości możliwości podjęcia stosownych działań prawnych, o których dowiedziała się ze znacznym opóźnieniem.

T. M. wywiodła również zażalenie na postanowienie z dnia 4 kwietnia 2013 r. w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, przywołując znaną sądowi jej sytuację materialną, co w jej ocenie wpłynąć winno na zmianę tego postanowienia i nie obciążanie jej kosztami postępowania.

Rozpoznając złożoną apelację Sad Okręgowy zważył, co następujeL

Konstrukcja uchylenia się od skutków prawnych złożonego pod wpływem błędu oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 1019 § 1 kc) została rozciągnięta przez ustawodawcę na sytuacje, w których pod wpływem błędu spadkobierca nie złożył żadnego oświadczenia w terminie (art. 1019 § 2 kc), a więc takie, w których w istocie spadkobierca uchyła się nie od skutków prawnych swego oświadczenia, lecz od skutków biernego zachowania się – niezłożenia oświadczenia (taka sytuacja ma miejsce w realiach przedmiotowej sprawy). W tych wypadkach skuteczne uchylenie się od skutków niezłożenia oświadczenia w terminie powoduje wyłączenie działania fikcji prostego przyjęcia spadku, wynikającej z art. 1015 § 2 zd. 1 kc lub, w konkretnych okolicznościach, z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 zd. 2 kc). W literaturze przedmiotu jak i w orzecznictwie Sadu Najwyższego wskazuje się, że poprzestanie na pozbawionym podstaw przypuszczeniu dotyczącym stanu tego majątku jest wyrazem braku należytej staranności, który uniemożliwia uchylenie się od skutków prawnych złożenia albo niezłożenia oświadczenia woli w oparciu o przepisy o wadach oświadczenia woli, jeśli pomiędzy niedołożeniem wymaganej w okolicznościach sprawy dbałości a brakiem rozeznania co do przedmiotu spadku zachodzi zależność przyczynowo - skutkowa. Wobec tego za błąd istotny spadkobiercy uznać należy brak wiedzy o stanie spadku, mimo podjęcia właściwych i możliwych działań, zmierzających do ustalenia rzeczywistego stanu spadku (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., IV CK 799/04, z dnia 1 grudnia 2011 r.). Stwierdzenie, że spadkobierca nie dołożył należytej staranności powinno być poprzedzone oceną okoliczności konkretnej sprawy i ustaleniem, jakich aktów staranności można było od niego wymagać. Odnosi się to do sprecyzowanych czynności, które faktycznie i prawnie spadkobierca mógłby podjąć, zmierzając do uzyskania koniecznej wiedzy o spadku. W razie niepodjęcia przez spadkobiercę żadnych czynności, wskazane jest określenie, jakich działań, w okolicznościach danej sprawy, prowadzących do pozyskania tej wiedzy można było od niego wymagać, ponieważ doprowadziłyby do uniknięcia błędu.

Przenosząc powyższe na realia rozpoznawanej sprawy wskazać należy, że choć małżeństwo wnioskodawczyni z L. M. nie należało do udanych to jednak małżonkowie ostatni okres życia spędzili razem, wnioskodawczyni zajmowała się chorym mężem. Nie sposób nie zauważyć, że pożyczka zaciągnięta została przez L. M. w dniu 12 grudnia 2005 r. (patrz k-22 akt sprawy), zaś zmarł on w dniu 21 stycznia 2007 r. Był to okres gdy małżonkowie zamieszkiwali razem, wnioskodawczyni opiekowała się chorym mężem i de facto prowadzili wspólne gospodarstwo domowe, co wynika z wyjaśnień wnioskodawczyni złożonych w toku niniejszego postępowania. Oznacza to, że przez okres ostatnich dwóch lat życia spadkodawcy jego małżonka miała wgląd w stan majątkowy męża, co więcej jeśli zważyć na zaawansowanie jego schorzeń o których sama wspomina, które powodowały niemożność samodzielnego podejmowania podstawowych czynności dnia codziennego musiała odbierać kierowaną do niego korespondencję.

Jeśli zatem, jak twierdzi wnioskodawczyni, większość korespondencji kierowana do spadkodawcy kierowana była do siostry zmarłego zamieszkałej również w S., przy istniejącym zadłużeniu opłat z tytułu najmu lokalu i braku partycypowania w tych kosztach przez spadkodawcę rzeczą oczywistą pozostawało, po śmierci małżonka choćby rozpytanie jego siostry na okoliczność korespondencji która była do niej kierowana i ewentualnych dalszych zadłużeń małżonka.

Nie sposób również nie zauważyć, że spadkobierca może uchylić się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku złożonego pod wpływem błędu lub groźby w terminie określonym w art. 88 § 2 k.c., tj. w ciągu roku od wykrycia błędu lub ustania stanu obawy przy groźbie.

Jeśli zważyć, że w dniu 9 sierpnia 2010 r. wnioskodawczyni otrzymała wezwanie do zapłaty zwrotu świadczenia na rzecz uczestniczki postępowania (patrz k-22 i 23 akt sprawy) i okoliczność tę potwierdziła (patrz K-33 akt sprawy), zaś wniosek o uchylenie się od skutków niezłożenia oświadczenia spadkowego złożyła w dniu 8 marca 2012 r. (patrz k-4 akt sprawy) ro uchybiła terminowi o którym mowa jest w treści wyżej przywołanego art. 88 § 2 k.c.

Powyższe legło u podstaw oddalenia apelacji wnioskodawczyni o czym orzeczono w pkt 1 postanowienia na mocy art. 385 k.p.c.

Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego zawarte w pkt 3 postanowienia Sąd II instancji oparł na treści art. 102 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Do kręgu okoliczności, które powinny być brane pod uwagę przez sąd przy ocenie przesłanek z art. 102 k.p.c. należą przede wszystkim fakty związane z samym przebiegiem procesu, tj. podstawa oddalenia żądania, zgodność zamiarów stron w sprawach dotyczących stosunku prawnego, który może być ukształtowany tylko wyrokiem, szczególna zawilóść lub precedensowy charakter sprawy albo subiektywne przekonanie powoda co do zasadności zgłoszonego roszczenia - trudne do zweryfikowania a limine. W uzasadnieniu postanowienia z dnia 1 grudnia 2011 roku (sygn. I CZ 26/11, – za pośrednictwem Systemu Informacji Prawnej LexOmega) Sąd Najwyższy podniósł, iż do kręgu „wypadków szczególnie uzasadnionych”, o których mowa w art. 102 k.p.c., zaliczane są zarówno okoliczności związane z samym przebiegiem procesu, jak i leżące na zewnątrz. Do pierwszych zaliczane są sytuacje wynikające z charakteru żądania poddanego rozstrzygnięciu, jego znaczenia dla strony, subiektywne przekonanie strony o zasadności roszczeń, przedawnienie, prekluzja. Drugie wyznacza sytuacja majątkowa i życiowa strony, z tym zastrzeżeniem, że niewystarczające jest powoływanie się jedynie na trudną sytuację majątkową, nawet jeśli była podstawą zwolnienia od kosztów sądowych i ustanowienia pełnomocnika. Całokształt okoliczności, które mogłyby uzasadniać zastosowanie tego wyjątku powinny być ocenione z uwzględnieniem zasad współżycia.

W realiach rozpoznawanej sprawy w ocenie sądu okręgowego spełnione zostały ustawowe przesłanki do nieobciążania wnioskodawczyni kosztami postępowania apelacyjnego tak w zakresie jej trudnej sytuacji majątkowej, która wyłania się z treści jej wyjaśnień w toku postępowania tak przed sądem i jak w drugiej instancji, jak również przekonania o słuszności żądania wniosku, przy jego znaczeniu dla wnioskodawczyni obciążonej innymi zaległościami powstałymi po śmierci małżonka.

Powyższe argumenty zaważyły na uznaniu przez sąd II instancji o zasadności argumentacji zażalenia wnioskodawczynie na rozstrzygnięcie sądu I instancji z dnia 4 kwietnia 2013 r., bez potrzeby ich ponownego przywoływania i z uwagi na powyższe orzeczono jak w pkt 2 postanowienia, na mocy art. 286 § 1 k.p.c. w związku z art. 397 k.p.c.